

دانشگاه الزهرا (س)
دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد

پایان نامه
جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته جامعه‌شناسی

عنوان

بررسی احساس امنیت کودکان در فضای اجتماعی

استاد راهنما
دکتر خدیجه سفیری

استاد مشاور
دکتر حسین ایمانی جاجرمی

دانشجو
سارا ایمانیان

شهریور ماه ۱۳۸۷

فدای عزیز!

لازم نیست نگران من باشی.

من همیشه دو طرف فیابون رو نگاه می‌کنم.

(برگرفته از نامه های بچه ها به فدا)

تقدیم به

کودکان توانای ایران زمین

با سپاس از عشق و دوستی خانواده عزیزم که همواره حامی و مشوق من بوده اند.

با یاد مهربانی کودکانی که بدون مشارکت آنان، انجام این تحقیق ممکن نبود.

با قدردانی از همکاری مدیریت و کارکنان محترم فرهنگسراهای ابن سینا، تفکر و بهمن.

با سپاس فراوان از راهنمایی های گرانبهای استاد عزیز سرکار خانم دکتر فریبه سفیری و اعتماد

توانمندساز به شاگردشان.

با تشکر فراوان از استاد گرامی جناب آقای دکتر حسین ایمانی بایر می که وقت و تجربه ارزشمند

فویش را با سخاوت در اختیار من گذاشتند.

با سپاس از سرکار خانم دکتر اخسانه کمالی که زمینه آشنایی مرا با جامعه شناسی کودکانی فراهم آوردند.

با قدردانی از فرهیفته گرامی آقای علیرضا کرمانی که الفبای جامعه شناسی کودکانی را به من آموختند.

با تشکر از اساتید محترم سرکار خانم دکتر منصوره اعظم آزاده و سرکار خانم دکتر سوسن باستانی که با

مهر و علاقه مرا به گام نهادن در مسیر ناشناخته پژوهش دوران کودکانی تشویق کردند.

با سپاس از استاد ارجمند سرکار خانم دکتر فرناز ناظرزاده که از ایشان آموختم برای فعالیت در زمینه

کودکان تنها با عشق به آنان و امید به آینده می توان با مشکلات مقابله کرد.

چکیده

این پژوهش احساس امنیت کودکان در فضای اجتماعی را بررسی می کند و به مفهوم امنیت در فضای خانه و محله می پردازد. احساس امنیت، احساس راحتی، آرامش خیال، امن و امان و ایمن بودن و آزادی از ترس و نیاز است. نیاز به امنیت از جمله نیازهای اساسی انسان ها است و احساس امنیت به اندازه وجود امنیت در هر جامعه ای اهمیت دارد. احساس امنیت از خلال فضا شکل می گیرد. فضا، محصولی اجتماعی و پیش شرط کنش اجتماعی است. از آنجا که زندگی روزمره ی کودکان در فضاهای اجتماعی می گذرد، مهم است که آنان در این فضاها احساس امنیت کنند.

این تحقیق در پارادایم جامعه شناسی کودکی صورت گرفته که کودکان را کنش گران فعال اجتماعی می داند و می کوشد صدای خاموش مانده آنان را بشنود. برای انجام این مطالعه، سه تکنیک مختلف (نقاشی و نگارش ، پرسشنامه به کمک تصویر و مصاحبه) بر ۱۰۰ کودک ۷-۱۴ ساله اجرا شد و داده ها با رویکرد نظریه بنیانی کد گذاری و تحلیل شدند.

در کل، احساس مداومی از نگرانی و ناتوانی دیده شد که کودکان در قبال آن، دو واکنش فعال و غیر فعال داشتند که هر یک پیامدهای ویژه و مهم خود را دارا بود.

واژه های کلیدی: احساس امنیت، فضای اجتماعی، کودک، نظریه بنیانی

فهرست مطالب

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول (کلیات تحقیق)
۱-۲	۱- طرح مساله
۳	۲- ضرورت و اهمیت پژوهش
۴	۳- پرسش های پژوهش
۴	۴- اهداف پژوهش
۴	۵- سازماندهی مطالب
۵	فصل دوم (پیشینه نظری و تجربی موضوع)
۵	۲-۱- مقدمه
۵	۲-۲- تعاریف واژه امنیت
۶	۲-۳- تاریخچه امنیت
۷	۲-۴- تعاریف امنیت
۹	۲-۵- امنیت از دیدگاه جامعه شناختی
۱۳	۲-۶- انواع امنیت
۱۳	۲-۶-۱- امنیت انسانی
۱۴	۲-۶-۲- امنیت عاطفی
۱۵	۲-۶-۳- امنیت اجتماعی
۱۷	۲-۷- احساس امنیت
۱۸	۲-۸- احساس امنیت و خطای ادراک
۲۰	۲-۹- پیامدهای عدم احساس امنیت
۲۱	۲-۱۰- احساس امنیت کودک
۲۶	۲-۱۰-۱- ویژگیهای کودک ایمن
۲۷	۲-۱۰-۲- ارکان احساس امنیت عاطفی کودک
۲۷	۲-۱۰-۳- علایم احساس ناامنی در دوره پیش دبستان
۲۷	۲-۱۰-۴- علایم احساس ناامنی در کودکان دبستانی
۲۸	۲-۱۰-۵- علایم احساس ناامنی در نوجوانان

- ۲۸..... اصول زیربنایی برای ایجاد احساس امنیت در کودکان.....۲-۱۰-۶
- ۲۹..... فضای اجتماعی.....۲-۱۱
- ۲۹..... دیدگاه فضایی جورج زیمل.....۲-۱۱-۱
- ۲۹..... دیدگاه فضایی امیل دورکیم.....۲-۱۱-۲
- ۳۰..... دیدگاه فضایی موريس هالبواکس.....۲-۱۱-۳
- ۳۰..... دیدگاه فضایی آلفردو پاره تو.....۲-۱۱-۴
- ۳۱..... دیدگاه فضایی ماکس وبر.....۲-۱۱-۵
- ۳۱..... دیدگاه فضایی تالکوت پارسونز.....۲-۱۱-۶
- ۳۲..... دیدگاه پدیدار شناختی از فضا.....۲-۱۱-۷
- ۳۳..... دیدگاه فضایی شوتز و لاکمن.....۲-۱۱-۸
- ۳۳..... مفهوم محلّیت گیدنز.....۲-۱۱-۹
- ۳۴..... فضا، عادت واره و عرصه بورديو.....۲-۱۱-۱۰
- ۳۵..... کودک.....۲-۱۲
- ۳۵..... پارادایم رشد طبیعی کودک.....۲-۱۲-۱
- ۳۵..... پارادایم رشد اجتماعی کودک.....۲-۱۲-۲
- ۳۸..... پارادایم جامعه شناسی دوران کودکی.....۲-۱۲-۳
- ۴۰..... جمع بندی پیشینه نظری.....۲-۱۳
- ۴۴..... پیشینه تجربی موضوع.....۲-۱۴
- ۴۴..... مطالعات انجام شده در ایران.....۲-۱۴-۱
- ۴۴..... بررسی امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان هشت شهر کشور.....۲-۱۴-۱-۱
- ۴۴..... هنجاریابی آزمون ایمنی - نایمنی آبراهام مازلو S-I بر روی دانشجویان دانشگاههای بوعلی سینا و علوم پزشکی همدان.....۲-۱۴-۱-۲
- ۴۶..... بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی شهروندان تهرانی.....۲-۱۴-۱-۳
- ۴۶..... بررسی عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی زنان شاغل متأهل در دو محیط کار و خانواده در مراکز حمایتی معاونت امور اجتماعی بهزیستی شهر تهران.....۲-۱۴-۱-۴
- ۴۷..... بررسی میزان احساس امنیت و چگونگی مشارکت مردم در برقراری امنیت.....۲-۱۴-۱-۵
- ۴۸..... نقش نهاد های غیر دولتی محله ای در تأمین امنیت اجتماعی.....۲-۱۴-۱-۶
- ۴۹..... پیشینه تجربی تحقیق در خارج از ایران.....۲-۱۴-۲
- ۴۹..... امنیت کودک در محله.....۲-۱۴-۲-۱

۴۹	۲-۱۴-۲-۲. مدارس ایمن
۴۹	۲-۱۴-۲-۳. درک ترس کودکان
۵۰	۲-۱۴-۲-۴. بررسی ترس در کودکان
۵۰	۲-۱۵. جمع بندی پیشینه تجربی تحقیق
۵۱	فصل سوم (روش تحقیق)
۵۱	۳-۱. مقدمه
۵۱	۳-۲. روش تحقیق پژوهش
۵۲	۳-۲-۱. نظریه بنیانی
۵۵	۳-۲-۲. فرآیند ساختن نظریه بنیانی
۵۶	۳-۲-۲-۱. جمع آوری داده ها
۵۶	۳-۲-۲-۲. طراحی تحقیق
۵۷	۳-۲-۲-۳. انتخاب نمونه تحقیق
۵۸	۳-۲-۲-۴. شکل گیری طرح تحقیق
۶۶	۳-۲-۲-۵. نمونه تحقیق (مشارکت گران)
۶۷	۳-۲-۲-۶. استفاده از همیاران تحقیق
۶۷	۳-۲-۲-۷. ویژگی های مشارکت گران
۷۱	فصل چهارم (تحلیل یافته ها)
۷۱	۴-۱. مقدمه
۷۱	۴-۲. تحلیل داده ها
۷۲	۴-۲-۱. کد گذاری باز
۹۶	۴-۲-۱-۱. مفاهیم بدست آمده
۹۶	۴-۲-۱-۲. مفاهیم حاصل از تکنیک نقاشی و نگارش
۹۷	۴-۲-۱-۳. مفاهیم حاصل از تکنیک PAQ
۹۹	۴-۲-۱-۳. مفاهیم حاصل از مصاحبه ها
۱۰۱	۴-۲-۱-۵. مقوله های حاصله
۱۰۳	۴-۲-۲. کد گذاری محوری
۱۰۵	۴-۲-۲-۱. مدل پارادایمی پدیده « احساس ناامنی »
۱۰۷	۴-۲-۲-۲. مدل پارادایمی پدیده « حس بی قدرتی و آسیب پذیری »
۱۰۸	۴-۲-۲-۳. مدل پارادایمی پدیده « امنیت گیری »

۱۱۰.....	۴-۲-۲-۴. مدل پارادایمی پدیده « حس نگرانی »
۱۱۱.....	۴-۲-۳. کدگذاری انتخابی
۱۱۳.....	۴-۲-۳-۱. مدل پارادایمی پدیده « حس نگرانی و ناتوانی »
۱۱۵	فصل پنجم (نتیجه گیری)
۱۱۵.....	۵- ۱. مقدمه
۱۱۵.....	۵- ۲. خلاصه مباحث پژوهش
۱۲۳.....	۵- ۳. یافته های پژوهش
۱۲۹.....	۵- ۴. دستاوردهای پژوهش
۱۳۰.....	۵- ۵. پژوهش های آتی
۱۳۱.....	۵-۶. پیشنهادات اجرایی
۱۳۲	فهرست منابع

فهرست جدول ها

۱۰	جدول ۲-۱. حالت‌های مختلف امنیت در سطح اجتماعی
۲۳	جدول ۲-۲. سلسله مراتب نیازهای مازلو
۶۷.....	جدول ۳-۱. تعداد مشارکت گران به تفکیک منطقه
۶۸	جدول ۳-۲. تعداد پسران به تفکیک منطقه
۶۸	جدول ۳-۳. تعداد دختران به تفکیک منطقه
۶۸	جدول ۳-۴. تحصیلات پدر به تفکیک منطقه
۶۹	جدول ۳-۵. تحصیلات مادر به تفکیک منطقه
۶۹	جدول ۳-۶. شغل پدر به تفکیک منطقه
۶۹	جدول ۳-۷. شغل مادر به تفکیک منطقه
۷۰	جدول ۳-۸. تعداد فرزندان خانواده به تفکیک منطقه
۷۰	جدول ۳-۹. گروه سنی به تفکیک منطقه

فهرست شکل ها

۲۰	شکل ۲-۱. رابطه بین نوع پدیده و میزان اشتباه در ادراک آن
۶۱	شکل ۳-۱. پرسشنامه با کمک تصویر در مورد فضای خانه برای دختران
۶۲	شکل ۳-۲. پرسشنامه با کمک تصویر در مورد فضای خانه برای پسران
۶۳	شکل ۳-۳. پرسشنامه با کمک تصویر در مورد فضای محله برای دختران

- شکل ۳-۴. پرسشنامه با کمک تصویر در مورد فضای محله برای پسران ۶۴
- شکل ۴-۱. نمونه ای از پاسخ گوئی به تکنیک نقاشی و نگارش ۷۵
- شکل ۴-۲. نمونه ای از مقوله بندی انجام شده ۷۶
- شکل ۴-۳. نمونه ای از پاسخ گوئی به تکنیک نقاشی و نگارش ۷۷
- شکل ۴-۴. نمونه ای از پاسخ گوئی به تکنیک نقاشی و نگارش ۷۸
- شکل ۴-۵. نمونه ای از پاسخ گوئی به تکنیک نقاشی و نگارش ۷۹
- شکل ۴-۶. نمونه ای از پاسخ گوئی به تکنیک نقاشی و نگارش ۸۰
- شکل ۴-۷. پرسشنامه با کمک تصویر در مورد فضای خانه برای دختران ۸۱
- شکل ۴-۸. پرسشنامه با کمک تصویر در مورد فضای محله برای پسران ۸۲
- شکل ۴-۹. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۸۳
- شکل ۴-۱۰. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۸۴
- شکل ۴-۱۱. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۸۵
- شکل ۴-۱۲. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۸۶
- شکل ۴-۱۳. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۸۷
- شکل ۴-۱۴. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۸۸
- شکل ۴-۱۵. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۸۹
- شکل ۴-۱۶. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۹۰
- شکل ۴-۱۷. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۹۱
- شکل ۴-۱۸. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۹۲
- شکل ۴-۱۹. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۹۳
- شکل ۴-۲۰. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۹۴
- شکل ۴-۲۱. نمونه ای از پاسخ گوئی به پرسشنامه به کمک تصویر ۹۵
- شکل ۴-۲۲. مدل پارادایمی پدیده احساس ناامنی ۱۰۵
- شکل ۴-۲۳. مدل پارادایمی پدیده حس بی قدرتی و آسیب پذیری ۱۰۷
- شکل ۴-۲۴. مدل پارادایمی پدیده امنیت گیری ۱۰۸
- شکل ۴-۲۵. مدل پارادایمی پدیده حس نگرانی ۱۱۰
- شکل ۴-۲۶. مدل پارادایمی پدیده حس نگرانی و ناتوانی ۱۱۴
- شکل ۵-۱. مدل پارادایمی نهایی: پدیده حس نگرانی و ناتوانی ۱۲۲

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱. طرح مساله

امنیت به معنای ایمن بودن، مصونیت، امن، امان، سلامت، حفاظت، حمایت و سعادت و نداشتن بیم و هراس آمده است. امنیت مفهومی است که دارای دو بعد ذهنی و عینی است. از بعد عینی، عدم تهدید نسبت به حقوق افراد، اعم از حقوق فردی و اجتماعی است و بعد ذهنی امنیت به معنای احساس امنیت است. احساس امنیت عبارت است از: احساس اعتماد، آرامش و رهایی از اضطراب و ترس در رابطه با برآورده شدن نیازهای خود در حال و آینده. عوامل موثر بر احساس امنیت می توانند جسمی (حوادث طبیعی و غیر طبیعی یا مربوط به سلامتی)، روانی، بیانی، شغلی، مالی، خانوادگی و فکری باشند.

آمارها حاکی از میزان زیاد احساس ناامنی و پیامدهای آن هستند: برطبق نظرسنجی ایسپا، ۸۴ درصد از شهروندان تهرانی و ۵۰ درصد از ساکنان هشت شهر کشور دچار احساس ناامنی هستند. (ایسپا، ۱۳۸۰)، احساس ناامنی مشکلی بزرگ در بهداشت روانی دانشجویان است. (حق طلب، ۱۳۷۲)، در بررسی علل اجتماعی گرایش جوانان به مواد مخدر برخی خصوصیات معتادان ۱۸ ساله به این صورت آمده است: احساس ناامنی، اضطراب، عدم احساس تعلق به خانواده و محیط، تبعیض و خشونت، فقر و عدم احساس امنیت مالی. (آقامعلی زاده، ۱۳۸۰) و قریب به یک سوم جمعیت ایران از اختلالات اعصاب و روان رنج می برند و نسبت به آینده بسیار بدبین هستند. (ایسنا، ۱۳۸۲) و بنابر اظهار رئیس انجمن روانپزشکی کودک و نوجوان، ۲۰ درصد افراد زیر ۱۸ سال اختلال روانی دارند. (ایسنا، ۱۳۸۵)

بنابراین، توجه به احساس امنیت در جامعه و عوامل افزایشدهنده و کاهشدهنده آن امری ضروری است. علاوه بر این، وجود امنیت در دوران کودکی به شکل گیری اعتماد بنیادین در کودک کمک می کند تا با موفقیت هویت شخصی و هویت اجتماعی خود را شکل دهد و نیاز ایمنی یکی از سه نیاز اساسی (تعلق، عشق و ایمنی) است که ارضای آنها در کودکی اساس ایمنی در بزرگسالی است و ناکامی در آنها منجر به نایمنی در بزرگسالان می شود. همچنین به موجب اعلامیه جهانی حقوق کودک، باید مراقبت از کودکان و برخورداری آنان از امنیت و حمایت اجتماعی را مورد تأکید قرار داد. کودکان باید در مقابل مواد مخدر و داروهای روان گردان، استثمار، سوءاستفاده جنسی، ربوده شدن، خرید و فروش، شکنجه و مجازات نیز مورد حمایت قرار گیرند. پس، برای ایجاد جامعه ای امن باید احساس امنیت در کودکان را مورد توجه قرار داد.

در سطح کلان، امنیت کودکان هنگامی حاصل می شود که برخوردار از حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی تضمین شده شهروندی باشند. در سطح میانه از طریق نهادهای اجتماعی همچون خانواده و مدرسه و در سطح خرد با عوامل موثر بر نفس آنها بدست می آید.

احساس امنیت از خلال فضا شکل می گیرد (افروغ، ۱۳۷۷: ۴۲). فضا، محصولی اجتماعی و پیش شرط کنش اجتماعی است. فضا، زمینه و عرصه کنش متقابل است. محلی است که کنش متقابل در آن رخ می دهد (اتاق، خیابان، کوچه، محله، و...) و محیطی عینی است که در آن، شرایط، ارزش ها و قوانین خاص آن موقعیت حاکم است. فضا، بستر پدیده های اجتماعی و فرهنگی بوده بواسطه آنها ساخته میشود و بر آنها تاثیر می گذارد.

نیازهای کودک به منظور اجتماعی بار آمدن وی، در دو فضای عمده قابلیت برآورده شدن دارد. این دو، شامل فضای خانوادگی و فضای محله است. کودکان در فضای محله با افراد مختلف اعم از هم سنی ها یا غیرهم سنی ها و آدمیان مختلفی که از نظر سطح فرهنگی و اجتماعی گوناگون اند، تماس می گیرند. راه بین خانه و مدرسه از میان چنین فضایی می گذرد و سهم عمده ای از زندگی روزمره آنان در این فضا سپری می گردد. بنابراین، امنیت فضای محله برای کودکان بسی مهم و قابل توجه است. مفهوم ایمن بودن نیز تنها شامل ایمنی از نظر رفت و آمد و وسایط نقلیه یا برخورد با افراد نامناسب نمی شود، بلکه طیف وسیعی از آن را در بر می گیرد. به عنوان مثال ایمن بودن فضا از نظر بهداشتی و آلودگی های صدا و هوا و محیط، دید و منظر، خشونت زای بودن، راه رفتن و تماس گرفتن با افراد مختلف.

فضای خانه در بخش مهمی از سلامت روانی آینده اجتماع دخالت می کند. خانه باید مکانی باشد که در آن هر فرد احساس ایمنی نموده، حق داشته باشد علائق و استعدادها و عواطف و احتیاجات طبیعی خود را بدون وا همه ابراز دارد. در خانواده ای که صمیمیت، محبت و مهربانی وجود دارد، کودک می تواند هم ثبات خودپنداری را حفظ نماید و هم باعث تغییرات مطلوب در شخصیت فرد شود. بطور کلی استقلال، مسالمت، خشنودی، ایمنی، آرامش، همیاری، آزادی، احترام به خود، تشخیص، مبارزه طلبی، آفرینندگی و احساس ارزش و مفید بودن را بایستی در محیط خانوادگی جستجو کرد.

به منظور بهبود شرایط کودکان و مرتفع ساختن نیاز آنان به احساس امنیت، باید به تحقیق و برنامه ریزی در زمینه امنیت در فضای خانه و فضای محله و همسایگی، تصویرهای ذهنی کودکان از محله و خانه امن، سیاست های حمایت از کودکان و سلامتی آنان، آموزش محیطی

کودکان، دسترسی امن کودکان به فضاهای عمومی و حفاظت‌های محیطی کودکان پرداخت. این اقدامات، ضمن آنکه به شناخت نیازهای کودکان در ابعاد طبیعی و اجتماعی کمک می‌کند، در بهبود شرایط رشد آنان نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. چنانچه رفع نیاز اجتماعی کودکان به خوبی برنامه‌ریزی شود، دستیابی به جامعه سالم و بدون عارضه‌های اجتماعی دور از ذهن نخواهد بود.

۲-۱. ضرورت و اهمیت پژوهش

از آنجا که کودکان بخش بزرگی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند^۱ و دوران کودکی در آینده افراد و در نتیجه آینده جامعه سرنوشت ساز است، جامعه‌ای که به کودکان خود توجه نکند، به وضع موجود و آینده خود توجه نکرده است. بررسی میزان احساس امنیت در کودک و شناسایی عوامل موثر بر احساس ایمنی یا نایمنی در او، به ما کمک می‌کند فضاهایی امن برای دوره کودکی فراهم کنیم و عوامل ایجاد ناامنی را کاسته و یا حذف کنیم. حس ناامنی، ایجاد نگرانی می‌کند و سبب می‌شود مردم مناطق ناامن را ترک کنند، از رفتن به برخی محل‌ها دوری کنند، به قفل و کلید و نرده و دزدگیر متوسل شوند، ارتباطات و فعالیت‌های اجتماعی خود را محدود کنند و برای تامین امنیت کودکان، محدودیت‌ها و کنترل شدیدتری را بر آنان اعمال کنند. با این اقدامات، کودکان نه تنها از تعاملات اجتماعی مناسب با همسالان و بزرگسالان، مشارکت در ساخت و نگهداری فضاهای مختص خود و حس تعلق به آنها محروم می‌شوند بلکه به احساس ناامنی و اضطراب دائمی دچار و با خشونت بیشتری هم مواجه می‌شوند. بدون احساس امنیت، ناهنجاری‌های رفتاری و دلهره و اضطراب و اختلالات روانی ایجاد می‌شود که زمینه را برای جامعه‌ای خشن مهیا می‌کند. کودکانی که در این جامعه زندگی می‌کنند، در معرض خطرات کودک آزاری و آسیب‌های اجتماعی چون اعتیاد و فرار از خانه قرار می‌گیرند. آنان بدون امکان فراگیری تعامل و مشارکت و درک تعلق و دلبستگی و مسئولیت و بهره‌مندی از حمایت اجتماعی، آینده خوبی در پیش روی خود و جامعه نخواهند گذاشت. کودکان در فضاهای خانگی و شهری می‌بالند و اجتماعی می‌شوند. بنابراین، فضای امن خانه و شهر، پیش شرط رشد شخصیتی و اجتماعی کودک است و شناخت عوامل موثر بر احساس ایمنی-ناایمنی در فضاهای شهری و خانگی دوران کودکی حائز اهمیت است.

^۱ بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، ۵۰ درصد از کل جمعیت کشور زیر ۲۰ سال سن داشته و در تهران، ۷/۵ درصد افراد زیر ۱۹ ساله بوده‌اند. (وبگاه مرکز آمار ایران)

۳- ۱. پرسش های پژوهش

پرسش اصلی

- احساس امنیت کودکان در فضای اجتماعی چگونه است؟

پرسش های فرعی

۱- در فضای خانه چه پدیده هایی از احساس امنیت کودکان می کاهند؟

۲- در فضای محله چه پدیده هایی از احساس امنیت کودکان می کاهند؟

۳- کودکان در صورت احساس ناامنی در فضای خانه چه می کنند؟

۴- کودکان در صورت احساس ناامنی در فضای محله چه می کنند؟

۴- ۱. اهداف پژوهش

۱- بررسی احساس امنیت کودکان در فضای اجتماعی

۲- شناخت راهبردهای کودکان در قبال احساس ناامنی در فضای خانه

۳- شناخت راهبردهای کودکان در قبال احساس ناامنی در فضای محله

۴- مطالعه پیامدهای راهبردهای کودکان در قبال احساس ناامنی

۵- ۱. سازماندهی مطالب

مطالعه حاضر با هدف بررسی " احساس امنیت کودکان در فضای اجتماعی " در قالب یک پژوهش کیفی و در پنج فصل به انجام رسیده است.

در فصل اول کلیات پژوهش ارائه شده و به بیان طرح مساله، ضرورت و اهمیت مطالعه، پرسش ها و اهداف پژوهش پرداخته ایم. در فصل دوم، پیشینه نظری در مورد احساس امنیت، فضای اجتماعی، کودک و پژوهش های انجام شده در حوزه موضوع تحقیق را آورده ایم. در فصل سوم به روش شناسی و نمونه تحقیق و نحوه جمع آوری داده پرداخته، در فصل چهارم نحوه تحلیل داده های جمع آوری شده و یافته های عمده پژوهش و در نهایت در فصل پنجم، جمع بندی بخشهای گوناگون پژوهش، یافته ها و دستاوردهای این بررسی را بیان کرده ایم.

فصل دوم

پیشینه نظری

و

تجربی موضوع

۱-۲. مقدمه

برای بررسی احساس امنیت کودکان در فضای اجتماعی نیاز به اطلاع از پیشینه تجربی این موضوع و دانستن پیشینه نظری اصطلاحات "احساس امنیت"، "فضای اجتماعی" و "کودک" داریم تا بتوانیم از خلال آن نظرات، به درک صحیحی از این مفاهیم برسیم. در این فصل به این مباحث می پردازیم.

۲-۲. تعاریف واژه امنیت

ریشه عربی کلمه امنیت، واژه "امن" می باشد. امنیه نیز به معنای سرباز مامور حفظ آرامش و نظم در راه ها از این ریشه گرفته شده است. امن به معنای ایمنی، آرامش قلب، خاطر جمع بودن، در امان بودن، آرامش و آسودگی آمده است. بیشترین مشتقات واژه "امن" به معنای ایمنی روحی و معنوی مورد استفاده قرار گرفته است. (منافی، ۱۳۸۲: ۲۱)

در زبان انگلیسی، کلمات متعددی وجود دارد که به مفهوم امنیت نزدیک بوده ولی دارای کاربردهای متفاوتی می باشند. اصلی ترین کلمه ای که معنای امنیت^۱ بر آن اطلاق شده و دارای بار اطلاعاتی وسیعی می باشد، در معانی زیر به کار می رود: آسایش، آسایش خاطر، امنیت خاطر، خاطر جمعی، اطمینان، تامین، مصونیت، تضمین، ضمانت، ضامن، وثیقه، گرو، وسیله تامین، وسیله اطمینان خاطر، بی خطری، ایمنی، سلامت، سند، استحکام. همچنین کلمه safety نیز به مفهوم ایمنی، امنیت، سلامت، محفوظیت، اطمینان، حالت امن و امان، رستگاری و نجات، در امنیت و امان، وسیله حفاظت، خلاصی، رهایی و قابلیت اعتماد به کار می رود. (oxford، ۱۹۹۷) در فرهنگ لغات وبستر، مفهوم امنیت را احساس تامین و آرامش و نیز احساس دوری از خطر، ترس و عدم اطمینان بیان نموده اند. فرهنگ نامه "لاروس" امنیت را "اعتماد، آرامش روحی و روانی، تفکری که براساس آن خطر، ترس، وحشت و خسران بی معنا می شود" و نیز "فقدان مخاطرات" دانسته و "فرهنگ لغات و اصطلاحات سیاسی" آن را به معنای "بی خطر کردن، تامین کردن، امن کردن، در امان نگه داشتن و ..." عنوان می کند.

در فرهنگ نامه های مختلف فارسی تعاریف متنوعی از واژه امنیت ارائه شده است. مفهوم امنیت به "ایمنی و آرامش و آسودگی، اطمینان و آرامش خاطر، مصون بودن از

^۱ Security

هرگونه ناامنی، بیماری، فقر و هر عاملی که آرامش و آسودگی انسان را از بین ببرد " تعبیر شده است. (عمید، ۱۳۷۴: ۱۳۵). فرهنگ لغت " دهخدا " امنیت را چنین تعریف می کند: " ایمن بودن، مصونیت، امن، امان، سلامت، حفاظت، حمایت، کامرانی و سعادت ". (دهخدا، ۱۳۵: ۷۱) در لغت نامه " معین " نیز امنیت به معنای " ایمن شدن، در امان بودن، نداشتن بیم و بی بیمی " آمده است. (معین، ۱۳۸۳: ۳۸)

۲-۳. تاریخچه امنیت

مقوله " امنیت "، قدمتی به اندازه تاریخ بشر دارد. در طول تاریخ جامعه ای را سراغ نداریم که دیر زمانی فارغ از دغدغه و معضلات امنیتی، روزگار را سپری کرده باشد. نخستین مباحث فلسفی و سیاسی در این عرصه را شاید بتوان در گفتمانهای فلاسفه ای چون " افلاطون " و " ارسطو " یافت. این اندیشمندان بر ایجاد و حفظ امنیت به مثابه یکی از اهداف و وظایف حکومت اصرار می ورزیدند. ارسطو بطور تلویحی و افلاطون با تاکید " عدالت " را به عنوان بنیادی ترین وسیله و ابزار حکومتی جهت نیل به امنیت معرفی کرده اند. سولون^۱ (تولد ۶۴۰ قبل از میلاد) یکی از پایه گذاران حقوق و سازمانهای دموکراتیک در یونان در زمره اولین کسانی است که ضمن اصلاح قانون اساسی دموکراتیک، خواستار عدالت اجتماعی در کشور یونان شدند. افلاطون (تولد ۴۲۸ قبل از میلاد) در آثار متعدد خود بویژه در کتاب " سیاست " معروف به جمهوری و کتاب " نوامیس " معروف به قوانین خواهان جامعه ای آرمانی (مدینه ای فاضله) است که در آن همه مردم از امنیت اجتماعی برخوردار باشند. او معتقد بود که نباید گذاشت چه در فرد و چه در جامعه یکی از قوا بر دیگری پیشی گیرد زیرا هم در فرد و هم در جامعه تزلزل و انحطاط به بار خواهد آمد و امنیت ناپدید خواهد شد. لذا برای تضمین امنیت اجتماعی و رفاه باید به سلاح علم و حکومت مجهز شد (خوش فر، ۱۳۷۵). ارسطو (تولد ۳۴۸ قبل از میلاد) خواستار نظم، آرامش، امنیت و وضع قوانین معتدل در جامعه بود و معتقد بود که سوداگری، پول پرستی و افراط در ثروتمندی، فرزندان ناشایست بر جای می نهند و اصلاح، بازسازی و امنیت را از بین می برند. (ارسطو، ۱۳۷۰)

^۱ Solon